

File Péter

„Új világosság jelenék...”

Protestantizmus a felkelő nap országában

Vértanúk seregétől a karácsonyi tortáig

– A kereszténység rövid története Japánban

■ Ha képekben gondolkodunk Japánról, képzeletünkben inkább égbe törő pagodák, vörös Torii-kapuk, hulló cseresznyeszirmok vagy sétáló gésák fognak megjelenni, és nem sudár templomtornyok, vagy gyülekezeti termekben kegyesen imádkozó hívek. Ez nem a mi asszociációs képességünk hibája. Japán ugyanis – jöllehet a XVI. század óta egyik célpontja a keresztény misszionáriusoknak – a mai napig az egyik legkevésbé evangelizált ország, mindösszesen 2,3% kereszténnyel az össznépességből.

Tavaly a tél elején került a mozikba Endo Shusaku népszerű regényének, a *Némaságnak* a filmváltozata, amely megtörtént események felidézésével hitelesen ábrázolja a korai jezsuita missziók sorsát és fogadtatását Japánban. A felkelő nap országának XVI–XVII. százada, akárcsak a miénk, az egymást követő háborúk időszaka volt, s az egyre mélyülő politikai válságok a kereszténység terjedésével is összefüggtek.

A sógun, Tokugawa Ieyasu – az országot a császár jelenlétében, de helyette kormányzó személy – veszélyesnek tartotta az Európából hozott idegen vallást, hiszen a földesurak közül is sokan kereszténnyé lettek, s ez megnehezítette a hatalom összpontosítását. 1613-ra a kereszténység tiltott vallás lett, és egyfajta próbaként az embereknek meg kellett taposniuk a Krisztus- és Mária-ábrázolásokat, hogy így bizonyítsák közömbösségüket – vagy éppen elenséges érzelmeket – a keresztényekkel szemben.

Miután a keresztények állhatatossága és kitartása már a Római Birodalomban sem volt halálos fenyegetésekkel megingatható, ebben az időszakban a japán kereszténységnek is – nem túlzás – több ezer vértanúja volt. Tokugawa Iemitsu sógun 1635-ben az országhatárok lezárására kényszerült, kirekesztvén ezzel a katolikus spanyol kereskedőket is az országból. Mindeközben azonban – Dejima mesterséges szigeténél – a buddhista-konfucionista kínaiak mellett a protestáns holland kereskedők is szabadon

folytathatták tevékenységüket. A konfliktus tetőpontja az 1637–1638-as shimabara-i lázadás volt, ahol a sógun kérésére a holland hajók még tüzet is nyitottak a katolikus felkelőkre. A megmozdulás leverése után az életben maradt katolikusok bujdosásra kényszerültek. A *kakure kirishitanok*, azaz „rejtőzködő keresztények” természetesen nem tudtak olyan maradandó emlékeket hagyni, mint a vallásukat később szabadon gyakorló katolikusok, művészeti örökségük mégis megérdemli az utókor figyelmét.

Azonban a hollandok által közvetített protestantizmus se tudott mély gyökeret eresztetni. Egyetlen helyen tudtak kikötni a hajóik – ez volt az általuk bérbe vett Dejima (Nagasaki mesterségesen elhatárolt része), de a helyi lakosokkal való érintkezés lehetősége itt is szigorúan korlátozva volt. Sok japán tanult a fejlett kultúrát hordozó hollandoktól (a fényképészet és az első zongora is az ő révükön jutott a szigetországba!), vallásukat azonban nem gyakorolhatták. Kétszázötven esztendőnek kellett eltelnie, hogy Japán amerikai nyomásra megnyissa ismét kapuit a külvilág felé. Ekkorra már – minden igyekeztük ellenére – messze el voltak maradva a fejlett Európától és Amerikától. Meiji császár megszüntette a sógunok uralmát, és fő célja a hagyományos keleti értékeknek a fejlett nyugati civilizációval való kombinálása volt. Nem meglepő hát, hogy az ebben a korszakban kiadott Meiji-Alkotmány megengedte a japánoknak bármely vallás szabad gyakorlását. Nem azt jelenti ez, hogy a japán társadalom előítéletek nélkül, „tárt karokkal” fogadta be a kereszténységet. A szigetország katolikusaival szemben már nem voltak fenntartásaik, de a protestáns hollandoknak nehezebb volt a bizalmukba férközniük a sakoku (lezárt ország) időszak alatt. Rengeteg misszionárius érkezett az országba azóta is, de soha nem sikerült annyira integrálódniuk, mint például a szomszédos Koreában.

A kereszténység kulturális hatása mégis erősnek bizonyult Japánban. Ha karácsonykor látogatnánk az országra, itt is feldíszított fákat, színpompás fényeket, és az

USA-ra emlékeztető télapó- és mikulásalakokat látnánk szerte a városokban, mégis kevés japánnak van fogalma arról, hogy valójában mit is ünnepel. Szent Valentin napján népszerű az ajándékozás, újévkor viszont tömve vannak a shinto szentélyek, a temetőben pedig többnyire buddhista síremlékeket találunk.

Egy ilyen szinkretikus környezetben nem csodálkozhatunk, hogy a különböző keresztény felekezetek nem határolódnak el egymástól olyan élesen, mint itt, Európában. Ennek részint az a magyarázata, hogy az egyes emberek hitéletében különböző vallások hatása érhető tetten, másrészt pedig az, hogy a nacionalista érzelmekre támaszkodó kormányok nyomása alatt az addig se túl egységes egyházak darabokra törtek. Tapaszthatók ugyan köztük kisebb-nagyobb átjárások, összeolvadások és keveredések, de nincs jele a felekezeti egységre való törekvésnek. Mintha egy festőművész összekeverne a palettáján két szint – ez a shinto és buddhista vallás –, és ebbe itt-ott belekeveredne néhány vékony sávnyi az összes többi színből is, ezzel jelképezvén a kereszténységet.

A mai kereszténységnek Japánban egyszerre vannak régi és új vonásai. A második világháború után az Egyesült Államokból érkezett térítők az európaiaktól eltérő hagyományokat közvetítettek, s azok is igazodtak a japán nép kultúrájához. Számunkra éppoly idegen a szentestét ünneplő epres-tejszínes tortáért sorban álló sokaság, mint a templomnak álcázott házasságkötő rendezvény-csarnokok látványa, mindezek azonban elválaszthatatlanok a japán keresztények ünnepnapjaitól.

Mélyebbre kell ásunk, ha szeretnénk a kereszténység, de különösen a protestantizmus „kézjegyet” megtalálni a japán művészetekben, hiszen ott nem annyira feltűnőek, mint a mi kultúránkban. Ám ha megtesszük a kellő lépéseket, és még a japán nyelvben is tájékozódni tudunk valamennyire, szép és értékes műalkotásokra bukkanhatunk.

Gyülekezeti termek és eklektika

– Protestáns templomépítészet Japánban

Pagodák, papírvékony falak, tartóoszlopokra helyezett tetőszerkezet, ergonomikus, átalakítható beltér, teraszok és rengeteg faelem: ezek a fő jellemzői a főként más ázsiai országokból átvett klasszikus japán építészeti stílusnak. Ám hiába keressük őket a protestáns templomokon, mert ezek az elemek kizárólag a shinto-buddhista kegyhelyeken lelhetők fel.

Ennek az az oka, hogy a „legfiatalabb” szentélyek ma is egy korábbi művészettörténeti korszak jegyeit viselik magukon, míg a protestantizmus új jelenség a szigetországban. (Említést érdemel, hogy az építőanyagok mi-

nőségének fejlődésével a Japánban oly gyakori földrengések sem okoztak akkora károkat a kőépületekben, mint korábban, s így nélkülözheték a hagyományos építészetre jellemző rugalmas faanyagokat.) Az ebből fakadó jellegtelenség végül is jellemzővé vált az idők során: az európai vagy amerikai mérnökök által tervezett épületek többnyire nyugati mintákat követnek. Ilyen például a Musashitoyooka metodista felekezeti templom a Saitama prefektúrai Irumában, amelyben jól látható az elkülönített oltártér. Olyan európai templomokra emlékeztet ez, amelyeket a reformáció idején a katolikusoktól sajátítottak el, de a már fölöslegessé vált elválasztófalat nem bontották le.

Találhatók persze eklektikus megoldások is. A japánok gyakran kiragadnak egy-egy stíluselemet a nyugati templomépítészet különböző korszakaiból, és sajátos egységgé gyúrnak össze őket. Ezért is láthatunk több esetben is akár egy neokoloniális stílusú templomon (ami az egyik legkedveltebb modell az építészetükben) neoromán vagy neogótikus, hosszú, vékony ablakokat, néha klasszicista oszlopokkal kiegészítve.

Ahogy a többi későn evangelizált ország esetében, itt is gyakoriak a gyülekezeti termek és a többi épület közé beolvadó egyszerű imahelyek – bár elmondható, hogy ezek küllemén is fel-feltűnik néha egy gótikus ablak vagy magasba nyúló kereszt, ami a nyugati protestáns (főként református) templomokra nem jellemző. Modern templomok is akadnak, amelyeknek kötetlenebb stílusa nemcsak az építész fantáziájáról árulkodik, hanem a sajátosan japán építőművészet jegyeit is magukon viselik. Ezeket az elegáns vonalakat, s a természetre utaló formák letisztult egyszerűsége jellemzi.

Egyetlen olyan templomuk van, amely hibátlan klasszikus japán stílusban épült. Ez ma már az Egyesült

Államok fennhatósága alatt áll, ugyanis az épület a Hawaii-szigetek fővárosában, Honolulu-ban található. Ez a Makiki keresztény templom, amelyet a Jézus Egyesült Egyháza működtet. Maga az épület, amely egy Fuchino Hego nevű – önszorgalomból építészetet tanult – mérnök munkáját dicséri, s a Kochi kastélyra emlékeztető impozáns struktúrájával fejezi ki a korai japán keresztények Istenbe vetett szilárd hitét. Gyönyörű mennyezetkaszettás belterével és lenyűgöző, orientalisztikus külsejével talán ez a templom tekinthető a japán építő- és egyházművészet legtekélyesebb alkotásának.

Ismerős dallamok, ismerős szerzők

– Japán protestáns gyülekezeti énekek

Az egyházak életében azonban a templomnál is fontosabb szerepe van az egyháztagnak hitéletének ritmusát szabályozó eszköznek: a liturgiának. Ennek pedig elengedhetetlen része az egyházi zene, mindenekelőtt a közös gyülekezeti ének. A lehetőség, hogy mindenki bekapcsolódhat az éneklésbe, megerősíti a közösségbe tartozás érzését.

Amikor Magyarországon a most is használatos, 1949-es református énekeskönyvet szerkesztették, fontos szempont volt, hogy a gyülekezetek számára ismerős énekek kerüljenek bele. Ugyanezt a japánok a keresztények hosszú időn át tartó üldözése miatt nem tehették meg. Volt viszont egy kedvező adottság, nevezetesen a keleti népeknek a Nyugat zenei világa iránti fogékonysága. S ugyanaz a jelenség, amit a klasszikus és a modern európai zene távol-keleti karrierjében tapasztalhatunk, a nyugati egyházi zenének a japán keresztények közötti népszerűségében is megfigyelhető. Nem maradtak fenn japán egyházi énekek a régebbi korokból, de bizonyítha-

tó, hogy a szigetország keresztény polgárai érdeklődni kezdtek a kontinensről érkezett hittérítők zenei világa iránt, és ez az érdeklődés nem lankadt akkor sem, amikor a hatalom megtiltotta vallásuk gyakorlását. Igaz, névtelen szerzőktől származó zsoldárdallamok is hódítottak a japán gyülekezetekben, de kétségtelen, hogy Bachnak kiemelkedő szerepe van nemcsak általában a művelt keletiek zenei kultúrájában, hanem – közelebről – a lutheránus zeneszerző munkásságának hittérítő hatásában is. A zenetudomány kutatóira vár a feladat, hogy megfejtsék a titkot: milyen összefüggés mutatható ki a keleti népek esztétikai érzékenysége és a Tamás templom karnagyának muzsikája között, de vitathatatlan, hogy a japánok számára az ő zenei világán keresztül vezetett az út mind a klasszikus egyházi, mind pedig a modern világi zene felé.

Jelenleg a szigetország legnagyobb Bach-zenésze Suzuki Masaaki. A munkásságáért a Német Köztársaság Érdemrendjét is elnyert zenész tizenkét éves kora óta játszik orgonán, az Amszterdami Konzervatóriumban szerzett szólistadiplomát. Itt Ton Koopmannal és Piet Keevel együtt tanult. Az ő munkája nyomán alakult meg a Bach Collegium Japan, egy olyan barokk zenei társulat, amely kifejezetten Bach és az általa befolyásolt protestáns zeneszerzők műveire fókuszál. A társulat számos komolyzenei fesztiválon vett már részt világszerte, legnagyobb munkájuk mégis egy tizennyolc éven át tartó projekt, amiben rögzítették az összes Bach-kantátát.

Mindezeket figyelembe véve nem csodálkozunk, ha Bach hamar megtalálta az útját a japán gyülekezeti énekekhez is. De ahogy a „frissen misszionált” országok esetében, itt is számtalan helyről állt össze azoknak az énekeknek a listája, amelyeket a szigetország gyüleke-

zetei liturgikus célra használhattak. 1873, tehát az ország határainak megnyitása után a misszionáriusok beáramlásával hamar minden felekezet készített saját énekgyűjteményt, ezeknek nagy része azonban többnyire európai és észak-amerikai dicséretnek fordításából állt. Végül 1903-ban több felekezet összefogásával létrejött egy közös énekeskönyv, a *Sanbika*, azaz *Dicséretnek*.

Ez a gyűjtemény azonban – miként azt európai és ma-

gyarországi példák is mutatják – nem tudta kielégíteni az idő előrehaladtával változó igényeket. Száz év múltán a *Sanbika* és más akkori gyűjtemények szövegei már nemcsak a fiatalok számára bizonyultak érthetetlennek, de az idősebb gyülekezeti tagok számára is homályosnak tündek. A Japán Református Egyház két irányban próbálta meg feloldani ezt a patthelyzetet. Felfrissítette zenei örökségét, ugyanakkor új énekekkel is gazdagította a „kínálatot”.

Miként a magyar reformátusok a legújabb énekeskönyvük szerkesztésekor, ők is Kálvin példáját követték, aki úgy felügyelte a genfi zoltárok készületeit, hogy azok a liturgiában is szerepelhessenek. Kichisaburo Yasuda héber és más nyelvű szövegeket felhasználva fordította le a zoltárokat japánra.

A japán költészetben a rímek használata nem jellemző, így ezek a fordítások sem rímes formában készültek, ellentétben az általunk megszokott Szenci Molnár Albert-féle verzióval. A felekezeti énekek hatása persze nem mérhető Bach muzsikájának varázsához, de zoltárokat minden protestáns gyülekezetben énekelnek. Nem feltétlenül az „eredeti”, azaz az első fordítás alapján. Ahogy a *Károli Biblia* nyelvezete túlságosan archaikusnak tűnik a mai magyar fiatalok számára, a genfi zoltárok régies japánját is nehezen érti a hívők XX–XXI. századi nemzedéke. Ezért – a megfelelő anyagi háttér megteremtése után – elkészült a *Sanbika 21*. Ez az énekgyűjtemény tematikájában és dallamvilágában is modern, s egészen különleges feldolgozásokat – részint más felekezetektől átvett énekeket, részint japán dallamokhoz igazított dicséreteket – is tartalmaz. (Az utóbbiak közül több eljutott amerikai gyülekezetekhez is, ahol örömmel fogadták őket.) A japán protestáns énekgyűjtemény sokszínűségét konkrét példákkal is illusztrálhatjuk.

Az első *Sanbika* idejéről fennmaradt énekek között számos olyan találunk, amelyeket Magyarországon is hallhatunk, ha protestáns istentiszteleten veszünk részt. Ilyenek például a Lutherhez köthető *Erős Vár a Mi Istenünk*, vagy az angol eredetű *Aki Értelm Megnyíltál* kezdetű énekek. Ha pedig japán dallamokhoz komponált éneket keresünk, álljon példaként az amerikai énekeskönyvekben is elterjedt ének, amelynek japán szövege így kezdődik: *Keresztfának a tövében kézenfogva áll, vagy a más országok énekeskönyveiből is ismerhető Ó, az Úrnak szemei ...* kezdetű ének. A magyar protestáns énekeskönyvek majdani újabb kiadásai szerkesztése során érdemes figyelembe venni ezeket a japán példákat is. Éppúgy épülésünkre szolgálhat a „honosításuk”, ahogyan például a német protestánsok énekeinek átvételével is gazdagodott nemzeti kultúránk.

Ismert írók, ismeretlen művek

– Protestantizmus a japán irodalomban

A protestáns himnuszok a liturgiai funkciójukon kívül mást is adtak Japánnak: a kereszténység szótárából átvett új szavakat, és velük egyszersmind új fogalmakat is, olyanokat, amelyeket a japán nyelvben korábban nem, vagy nem kellő árnyaltsággal tudtak csak kifejezni. A „szűz” vagy „szent” szavak például egyszerűen az angol megfelelők japánosított verzióiként jelentek meg a legelső bibliafordításokban (*birujin és santa*). A már meglévő angol dallamokhoz illeszkedő új szavak nemcsak a szókészletüket gyarapították, de különleges ritmusképletek használatára is alkalmassá tették a japán nyelvet, amelyeket azután kifejezetten kedveltek a kora XX. századi szimbolista költők is.

A Meiji-korszak gyors és radikális változásokat hozott Japán művészeti életében. A Nyugat civilizációs hatásai elsősorban a politikai intézményekben és a mindennapi életben jelentek meg, de nyitottá tették a japán értelmiséget a kontinentális művészetek befogadására is. Az európai és amerikai zene és szépirodalom már-már hipnotizálta a japán művészértelmiséget, s ennek az volt a következménye, hogy a nyugati stílusirányzatok – a naturalizmus, a romantika és a realizmus – váltak uralkodóvá. Az írók figyelme az ember belső világa felé fordult, hőseik érzelmi élete került a jellembrázolás középpontjába. (Sokan a szkepticizmust sugalló modern művészeti irányzatok hatásának tulajdonítják, hogy megdőbentően megnőtt az öngyilkosságok száma, különösen az írók között.)

A protestáns világszemlélet és életfelfogás nyomait nem könnyű kimutatni az újabb kori japán irodalomban. A legnevesebb keresztény „aktivisták” írásai nem minősülnek irodalmi értékűnek, míg az olyan művek szerzői, amelyekben megragadható a reformáció szellemi örök-

sége, paradox módon nem tartoznak köztudatban vallásosnak tekintett alkotók közé. Vannak persze kivételek is. Elsőként Hoshino Tenchi nevét kell megemlítenünk, aki bár életének utolsó két évében felekezetet váltott és katolikus lett, tizenhét évesen kálvinista hitben keresztkellett meg. A kiváló kalligráfus, költő és harcművész két irodalmi folyóirat elindításában is segédkezett, ezek közül az egyik a *Joshigakusei (Diáklány)* című női magazin volt, aminek hasábjaira neves kortárs költők (Kitamura Tökoku és Shimazaki Tōson) mellett keresztény iskolák diákjai is beküldhették műveiket. Életrajza tanúsága szerint keresztény hite hatott költészetére is.

Kunikida Doppo (1871–1908), a japán naturalizmus egyik megteremtője is beszámol kereszténységéről. 1906-ban kiadott önéletrajzi művében, az *Ano jibunban (Azokban az időkben)* élethűen elmeséli megtérésének körülményeit, és azt is, hogy inkább intellektuális meggyőződésből, mint érzelmi okokból döntött a kereszténység mellett. Így ír az *Ano jibunban*: „Olyan kérdések kezdtek foglalkoztatni, mint *Honnan jöttünk? Hová tartunk? Mik vagyunk?*” [...] Egy nap ketten sétáltunk (Itt magára és keresztény barátjára, egy Satō nevű férfira utal, akit a műben Kimura-ként nevez meg), és sokféle dologról beszélgettünk, bár részletesen nem emlékszem, hogy mik voltak azok. Szokásos, súlyos hangján Kimura megkérdezte tőlem: »Nem hiszed, hogy Jézus Krisztus megszületett Betlehemben, hogy megmentse az emberiséget?« Semmi különös nem volt magában a kérdésben, de a »Betlehem« szó egy különös erőt hordozott, és olyat éreztem, amit még eddig sohasem.”

Ez a vallomás talán nem kellően meggyőző bizonyítéka az író-költő megtérés-élményének, de vitathatatlan, hogy a William Wordsworth költészetére iránti lelkesedése indította el a kereszténység felé, s ez elég volt ahhoz, hogy ne tagadja meg Krisztust akkor sem, amikor később ezért eltávolították tanári állásából. Ezek a megpróbáltatások inkább megerősítették a hitét, mint hogy lerombolták volna.

Elsősorban nem költőként ismert, de mégis számos verset írt a keresztény aktivista, Kagawa Toyohiko (1888–1960).

Szülei korai halála miatt két amerikai presbiteriánus misszionárius tanár, Drs. Harry W. Myers és Charles A. Logan nevelték fel. Miután megtért, családja kitagadta köréből. Öt éven keresztül dolgozott aktivistaként a kobei gettóban, ahol a japán középréteg számára ismeretlen körülmények – többek között gyerekgyilkosság és illegális prostitúció – uralkodtak.

Később egész életét a szegények és elnyomottak helyzetének jobbítására szentelte. Több mint 150 könyvet írt, amit később egybefoglaltak egy 24 kötetes kiadásban. Irodalmi nóbeldíjra jelölték. Műveinek teológiai fókuszában Isten megváltó szeretete és a Jézus Krisztusban való önmegvalósítás gondolata áll. Verseinek jó része olvasható angolul Lois J. Erickson fordításában. Ezek közül példaként egyet magyarítottam Erickson verziója alapján.

Kagawa Toyohiko

Ima

Tiszta reggelen

Megmáztam a hegyet

Füst a gyárakból

Hömpölyög nyugatról keletre

A nagy, vörös nap előtt.

Egy vonat tovapöfög

Kis, távoli földeken át.

Ragyogó bimbók mindenütt

Istene a hegyeknek,

A füst,

A nap,

A növekvő gabona,

Imám nehezen öntható szavakba

Isten... zöld dolgok...

zöld dolgok... Isten...

Minden kis levél Ura

Minden fán;

Ura a felhőknek mik sodródának

Messze ki a tenger felé,

Köszönöm neked én,

Hogy megmutatád

Jézust

Nekem. Istenem,

Imádkozom,

Hogy a gonoszt tőlem

Vidd távol

Ámen.

Az epika területén is találhatunk jeles keresztyén alkotót. Ezek közül elsőnek egy női bestseller író, Miura Ayakot kell megemlíteni. A híres *Némaság* szerzőjével, Endō Shūsakuval szokták párhuzamba állítani, akit a katolikus felekezetbeli ellenpárjának tartanak. *Hyōten (Fagypon)* című regénye mélyen protestáns szellemiségű. Egy hokaidói család megpróbáltatásain keresztül illusztrálja az eredendő bűn fogalmának protestáns értelmezését, de – talán könyvének sikere érdekében –, itt még távolságtartóan elemzi azt. Később, miután már elismert regényírónak számít, a *Fagypon* folytatásában, a *Zoku Hyōten*ben fenn tartások nélkül vallja a keresztyénségnek ezt az alaptételét.

A japán írók közül talán Fuchida Mitsuo a leghíresebb, aki azonban elsősorban nem a műveinek, hanem Pearl Harbor 1941-es bombázásában viselt szerepének – az első hullámban támadók vezetéséért – köszönheti páratlan hírnevét. Részt vett a japán flotta vereségével végződő midwayi ütközetben is, ahol megsérült, és utána már nem kellett frontszolgálatot végeznie. Végül egy konferencián vállalt részvétele tartotta távol a hirosimai katasztrófától. Három könyvet írt (*Midway, Azért a napért és Pearl Harbortól a Golgotáig*), ám ezek történelmi hitelességét sokan vitatják.

Művei közül az utóbbiban olvashatunk megtéréséről. (A háborúban elkövetett kíméletlen tettei miatt őt is hadbírószám elé állították. Azzal védekezett, hogy a szövetséges hatalmak se bántak jobban a japán katonákkal. A bizonyítékok kutatása közben találkozik korábbi repülőmérnökével, aki amerikai hadifogságából visszatérve egy olyan amerikai nőhöz fűződő kapcsolatát idézi fel, akinek a családját japán katonák ölték meg. Ettől a történettől teljesen összeomlik, hiszen annak tanulsága nem fér össze a Bushido bosszúra buzdító tanaival.)

1948-ban aztán egy pamfletet kap kézhez Jacob DeShazer életéről, aki a Pearl Harbor-i bombázás ellencsapásaként végrehajtott Doolittle rajtaütés során esik japán hadifogságba, és az ott elszenvedett kínzások közepette fordul Isten felé: még mélyebben kezd érdeklődni az általa korábban idegennek tekintett vallás iránt. 1949-ben maga is kézbe veszi a *Bibliát*, és megtér. Egy évre rá még DeShazerrel is találkozik. Egy igazi páli fordulatot leíró történet ez, függetlenül attól, hogy mennyire felel meg a történelmi hitelesség követelményének.

Még egy protestáns alkotó érdemli meg a figyelmünket: Hoshino Tomohiro, aki nemcsak költő, de egyben festő is, jóllehet – egy súlyos nyaki sérülését követően – egyetlen ujját sem képes megmozdítani. Kilenc évig tartó mozdulatlanság után egy volt betegtársa arra kérte, hogy – mementóként – írjon alá egy lapot, ő pedig az

anyja segítségével, a szájában tartott tollal teljesítette a kérést. Alkotásait a virágok ihletik. Bennük ismeri fel a világ szépségét, amit a hosszú évek szenvedései eltakartak előle. A *szépség* csodálatában jutott közelebb Istenhez, végül a *Bibliát* olvasva tért meg. Rövid költeményeit festett virágokkal illusztrálja, és ezek láthatóak műveinek Gunmaban megnyitott kiállításán is. Ma is él és alkot, hogy beszámoljon a szenvedései során szerzett lelki tapasztalatairól.

Múlt és jövő

Japán a csodák országa. Hoshino Tomohiro példája kicsit az egész ország újjászületését jelképezi. Azét az országét, amelynek a második világháború valóban a porig, meghozza a radioaktív porig rombolta egyes részeit. Úgy látszott, hogy az egész társadalom megbénul, de az emberek akarata, szorgalma és hite meghozta gyümölcsét. Azok között a spirituális értékek között pedig, amelyek ezt az országot gazdasági és kulturális értelemben is vezető hatalommá tették, jelen van a keresztyénség, s azon belül a protestantizmus lelki, szellemi tőkéje is. Nem olyan mértékben, mint Európában, de a protestáns gyülekezetek tevékenységének hatása tagadhatatlan.